

Çevre; bir kuruluşun faaliyetlerini içinde yürüttüğü; hava, su, toprak tabii kaynaklar, flora, fauna, insanlar ve bunlar arasındaki ilişkileri içine alan ortamdır. İnsan faaliyetleri sonucu ortaya çıkan çevre problemleri yerel, bölgesel ve küresel boyutta olabilir. Bu problemler kaynakların gereksiz kullanımı, zararlı atıkların yan ürün olarak ortaya çıkması ve doğal ekolojik dengenin değişik uygulamalarla bozulması sonucu ortaya çıkabilir. Çevre problemlerinin üstesinden gelinmesi konusunda en önemli adım bilinçlenmedir. Burada sözü edilen hem tüketicinin hem de üreticinin bilinçlenmesidir.

Çevre Yönetiminin Tarihi:

Doğal kaynakların bedava ve sonsuz olarak kabul edilmiş olması, günümüzün başlıca çevre problemlerinin temelini oluşturmaktadır. Artık sonsuz olmadığını bildiğimiz bu kaynaklar için yaklaşık 5,5 milyar insan rekabet halindedir. 200 yıllık endüstriyel faaliyet dünyaya ve atmosfere olumsuz etkilerde bulunmuştur. 1970'lerin başında dahi zararlı atıklar, su ve hava kalitesi gibi kavramlar dikkate alınmamaktaydı. Çevre maliyeti minimumda tutulmaya, hatta mümkünse göz ardı edilmeye çalışılmakta ve hiçbir zaman ölçülmemekteydi. Fakat 1980'lerde, insanlık, toprağın suyun ve havanın giderek artan kirliliği kaldırarak kapasitenin kalmadığını farkına vardı. Problemlerin farkında olunması çözüm arayışlarını beraberinde getirdi. Başlangıçta çevre korunması konusunda olan faaliyetler çoğunlukla tepki şeklinde olup, sadece kurallara uygunluk hedef alınmaktaydı. Ancak 1990'larda işletmeler etkin çevre yönetiminin anlamını ve kazançlarını yeniden değerlendirmeye başladılar. Çevre Yönetim Sistemi, işletmenin faaliyetlerinden, ürünlerinden ve hizmetlerinden doğabilecek zararlı etkilerden çevreyi ve insan sağlığını koruyacak yönetim araçları ve prensipler dizisidir. Çevre yönetim Sistemi ISO 14000 standartlarının temelini de oluşturmuştur.

Çevre sorununun işletmeler düzeyinde özellikle 1990'lı yıllara kadar ihmal edilmesinin en önemli sebeplerinden birisi de işletme literatüründe "çevre" kavramının kapsamının eksik biçimde belirlenmesi ile ilgilidir. İşletmeler açısından çevre; müşteriler, rakipler, çalışanlar, hükümet, tedarikçiler vb. unsurlardan oluşmakta ve ekolojik çevreyi, yani havayı, suyu ve toprağı içermemektedir.

Çevreye Duyarlı Yönetim:

Günümüzde işletme yöneticileri çevreden elde edilen doğal kaynakları verimli kullanmayı fazla önemsemeyen, üretim sonucu ortaya çıkan katı atıkları, kirli suları, emisyonları hiçbir filtreleme işleminden geçirmeden çevreye bırakan bir anlayıştan, doğal kaynaklar açısından Dünyanın sınırlarına yaklaşıldığını farkederek, atıkları geri dönüştürmek veya yeniden kullanmak konusunda hassas davranan, üretimde çevre dostu temiz teknolojiler kullanan ve çevre korumayı sadece yasalar gerektirdiği için değil, bir felsefe olarak benimseyen bir anlayışa doğru geçmektedir.

Çevrenin korunması konusunda tüketicilerden gelen talepler de işletmeleri çevreye karşı daha duyarlı olmaya yönlendirmektedir.

Teknolojik gelişmelerin, çevre ve ekolojik denge üzerindeki etkilerinin incelenmesi, disiplinler arası yaklaşım gerektirir. Yüzeysel yaklaşımlar kandırıcı iyimserlik yaratabilir; çünkü ekolojik dengenin bozulması çok aşamalı olabilir ve süreç çok uzun sürebilir. Bu nedenle, bir süre sonra ortaya çıkabilecek sonuçlar, bir ürünün hemen görünen yararından çok daha olumsuz olabilir.

Amaçlara ulaşılması, çok boyutlu çabaları içerir:

1. Çevreyi korumaya yönelik mevzuatın derlenmesi ve bunların gereklerinin herkesçe anlaşılmasının sağlanması.
2. Kalite politikası gibi, çevreyi korumaya yönelik politika oluşturulması, politikanın hedeflerle somutlaştırılması ve değer yargılarının herkese aşılması.
3. Çevreye saygılı ürün geliştirilebilmesi için aşağıdaki noktalara özen gösterilmesi:
  - a) Çevreyi koruma çabalarının amaç ve hedeflerinin ürün ve üretim stratejilerine dönüştürülmesi.
  - b) Söz konusu amaçların doğrultusunda örgütsel yapılanmaya gidilmesi.
  - c) Çevreye saygılı teknolojilerin kullanılmasına veya bunlara yönelinmesine ağırlık verilmesi.
  - d) Çevreye saygılı teknolojilerin ve yöntemlerin kuruluş içinde de geliştirilmesi.
  - e) Alınmış olan önlemlerin ürün, pazar ve kullanım ömrü bazında gözlenmesi.
4. Ürün geliştirilmenin aşamalandırılması:
  - a) Çevreyi sürekli göz önünde tutan ürün anlayışı ve ölçütlerinin yerleştirilmesi
  - b) Olabildiğince tekrar kullanımı sağlamanın, tasarımın başarı ölçütleri içinde yer etmesinin sağlanması.
5. Bu yöndeki çalışmaları destekleyici yöntemler, uygulamalar ve ortam yaratılması:
  - a) Ürünlerin yararlı ömürleri içinde çevreyi ve ekolojik dengiyi etkileme derecelerinin izlenmesi.
  - b) Çevreden alınan bilgilerden en geniş ve yararlı biçimde kullanılabilir bir veri tabanı oluşturulması

c) Herkesin çevre konusunda bilinçli olmasının, çabalara katılmasının ve bu konuda kendini sorumlu duymasının sağlanması.

Çevreye duyarlı yönetim, ekolojik çevreyi karar alma süreçlerinde önemli bir unsur olarak dikkate alan, faaliyetlerinde çevreye verilen zararı minimuma indirmeyi veya tamamen kaldırmayı amaç edinen, bu çerçevede, ürünlerinin tasarımını ve ambalajlamasını, üretim süreçlerini değiştiren, ekolojik çevrenin korunması felsefesini işletme kültürüne yerleştirmek için çabalayan, sosyal sorumluluk kapsamında topluma karşı görevlerini yerine getiren işletmelerin benimsediği bir anlayıştır. Geleneksel Yönetim anlayışıyla çevreye duyarlı yönetim anlayışının karşılaştırılmasını aşağıdaki tablo da görebiliriz.

Çevre Yönetim Sistemi:

Çevre yönetimi, yeni standartlarla yeni bir boyut kazanmıştır. Çünkü çevreye saygılı, kuruluşun yönetimine yeni boyut getirmenin yanı sıra, kuruluşun geleceğini belirleyen etmenlerden biri olma durumuna gelmiştir.

Konuya ilişkin olarak ortaya çıkan ilk standart BS 7750' dir. BS 7750 çevre yönetimine yönelik, gönüllü uygulamaya dayalı bir standarttır. ISO 9000 ailesi Standartların BS 5750' yi izlemesi gibi, ISO 14001 Standardı da BS 7750' yi izlemiştir. Bu standart, çevre yönetimi sistemlerine ilişkin olarak değerlendirme yapılmasına olanak vermektedir.

ISO 14001 Standardındaki gerekler şu şekilde özetlenebilir.

Kuruluşun:

1. Çevre üzerinde etkisi olan uğraşlarının alanlarının saptanması
2. Sürekli daha iyiye gitmeyi hedefleyen bir çevre politikası hazırlanması
3. İlgili mevzuatın ve bu politikanın gereklerini etkili biçimde yerine getirecek çevre yönetimi oluşturulması.

Amaç, kuruluşu çevreye giderek daha az zarar verir duruma getirmenin yanı sıra , savurganlığın azaltılmasını sağlayarak, ticari yönden de kuruluşun karlılığına katkıda bulunmaktır. Kalite çabalarında olduğu gibi, çevre yönetimi de kuruluşu tümüyle ele almalıdır.

ISO 14001 Standardının anlatım olarak aşırı düzenleyici olmaması, ISO 9000 ailesi Standardın gereklerini yerine getirmekte yapılan yorumlama yanlışlarının benzerlerine yol açmamalıdır. Nasıl ki bir ürünün başarısı alıcılardan alınan verilerin doğru ve noksansız olmasına bağlı ise, çevre yönetiminin başarısı da, ilgili mevzuatın ve uygulama sonuçlarının ne ölçüde yakından izlendiğine ve daha iyi olma çabalarındaki içtenliğe bağlıdır. Çevreye saygının geleceğin çok önemli koşulu olarak görülmesi ve çabaların şimdiden Toplam Çevre Yönetimi yaratmaya yönelik olması, çok özenilir bir durumdur.

Çevre Yönetim sistemi, tehlikeler ve bunların doğuracağı riskler tanımlanarak kontrol oluşturulması, yönetim içinde sorumlulukların belirlenmesi, eğitim ve bilinç oluşturulması, performansı sürekli izleyerek ve denetleyerek, yönetimin gözden geçirilmesi gerçekleştirilip proaktif yönetim araçları ile yönetilmesi anlayışının hakim olması sonucunda kurulur.

Çevre Yönetim Sisteminin bir zorunluluğu olarak oluşturulacak çevre politikası sürekli gelişmeyi, yasal gereklere uyumu ve kirliliğin önlenmesini taahhüt etmelidir. Kirlenmenin önlenmesi proste yapılacak değişiklikler, malzemede yapılacak değişiklikler, yeniden kullanma, geri kazanma ve arıtma yaparak sağlanabilir. Ayrıca kaynakların etkin kullanımı, atıkların, emisyonların ve deşarjlar için kontrol mekanizmasının oluşturulması kirlenmeyi engelleyecek diğer faaliyetlerdir.

Sistem içindeki amaç ve hedefler belirlenirken de kirlenmenin önlenmesine, sürekli gelişme ve belirlenen politikaya uyumlu olmasına dikkat edilmelidir. Aynı zamanda kanuni gerekler, önemli çevre boyutları, teknolojik ve mali imkanlar ve ilgili tarafların (yöneticiler, çalışanlar, müşteriler, yerel otoriteler vb.) görüşleri gözönüne alınmalıdır.

Dünyada ve ülkemizde gittikçe artan sayıda işletme, çevreyi koruma konusunda kendilerine düşen görevlerin farkına varmakta ve doğal çevreye karşı bakış açılarını değiştirmektedirler. Bu değişimin sonucu olarak da, çevre yönetim sistemlerini oluşturarak ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi Standardı ile belgelendirme yoluna gitmektedirler.

ISO 14001 Standardı, işletmelerde çevre yönetimi konusunda yol gösterici bir rol üstlenmekte ve çevresel performanslarını iyileştirmelerine yardım etmekte, yasal düzenlemelere uyumu kolaylaştırmakta, toplumdaki imajlarını iyileştirmelerine yardımcı olmakta ve işletme kültürlerinin çevre sorunlarına daha duyarlı hale gelmesini hızlandırmaktadır. Ayrıca bu standartın en önemli yönlerinden biri de, işletmeleri çevre konusunda proaktif olmaya zorlamasıdır. Geçmişte şirketlerde çevreyle ilgili birkaç yönetici zamanlarının önemli bir

kısmını yasaların izin verdiğinden fazla miktardaki atıkları azaltmak üzere harcarlarken, sertifika alma süreci, bütün çabaların çevre yönetim sisteminin tasarlanmasına ve uygulanmasına yönlendirilmesini gerektirmektedir.

Tüketicilerin firmaların çevresel performansları konusunda talep ve beklentileri sürekli artmaktadır. Bu nedenle ISO 14001 serisine global ticaretin pasaportu olarak bakmak mümkündür.

Kaynak: "ISO 9000'in Işığında Toplam Kalite ", Prof. Dr. Alp Esin

"Tarih- Çevre Yönetimi ve ISO 14000", Önce Kalite Dergisi (Ocak-Şubat 2000)

"Çevreye Duyarlı Yönetim Anlayışı" Arş. Gör. Dr. Esra Nemli, İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi No:23-24 (Ekim 2000- Mart 2001)

"ISO 14001 ve OHSAS 18001 Çevre, Sağlık ve Güvenlik Genel Bilgilendirme Eğitim Notları" Asuman Kabatepe.